

ISTORIE

Robert D. Kaplan (n. 1952) este unul dintre cei mai importanți analiști de politică externă americani și un specialist de renume în istoria Războiului Rece. Revista *Foreign Policy* l-a inclus de două ori în „Top 100 Global Thinkers“, iar *The New York Times* l-a nominalizat printre cei mai influenți analiști ai epocii de după cel de-al Doilea Război Mondial, alături de Francis Fukuyama, Paul Kennedy și Samuel Huntington. În ultimii treizeci de ani a scris articole pentru *The Atlantic*, *The New York Times*, *The Washington Post*, *Financial Times*, *The Wall Street Journal* și *The Los Angeles Times*. În calitate de corespondent de presă, a călătorit în peste 100 de țări și a locuit vreme îndelungată în Israel, Portugalia și Grecia. Ca urmare a numeroaselor sale vizite în estul și sud-estul Europei, a devenit un fin cunoscător al Balcanilor, fiind unul dintre primii autori americani care au prevăzut izbucnirea unui război în regiune. Între volumele sale de analiză geopolitică și de călătorii se numără: *Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*; *The Revenge of Geography. What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate* (Răzbunarea geografiei. Ce ne spun hărțile despre viitoarele conflicte și lupta împotriva destinului, 2013); *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*; *Balkan Ghosts: A Journey Through History* (Fantomele Balcanilor. O călătorie în istorie, 2007) și *Eastward to Tartary: Travels in the Balkans, the Middle East, and the Caucasus* (La Răsărit, spre Tartaria. Călătorii în Balcani, Orientul Mijlociu și Caucaz, 2002). Robert D. Kaplan este în prezent *senior fellow* la Center for a New American Security; a lucrat ca analist geopolitic pentru agenția Stratfor, a fost profesor invitat la United States Naval Academy și membru al Departamentului Apărării al Statelor Unite. A consiliat mai mulți președinți, secretari de stat și miniștri ai apărării americani. Recent, la Editura Humanitas a apărut traducerea cărții sale dedicate României: *În umbra Europei: Două Războaie Reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo de ea*.

ROBERT D. KAPLAN

CUCERIREA
MUNȚILOR STÂNCOȘI

Cum determină geografia
rolul Americii în lume

Traducere din engleză și note de
Dan Horațiu Popescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Harta Statelor Unite</i>	10
<i>Invocație</i>	13
I. Cucerirea Munților Stâncoși	15
II. Un imperiu continental	27
III. Note despre un peisaj vertical	50
IV. Note despre un peisaj orizontal	98
V. Catai	140
<i>Epilog</i>	185
<i>Mulțumiri</i>	189
<i>Câteva lucrări de referință</i>	191
<i>Note</i>	195
<i>Indice de nume și toponime</i>	199

Lui William Whitworth

Vis al câmpiei, boltă peste mare,
În suflete să lași să se coboare
Arcul tău, mit ce suie către Domn.*

Hart Crane, *Podul Brooklyn*, 1930

* Traducere de Rodica Mihăilă și Irina Grigorescu, Univers, București, 1979, p. 34.

Invocație

Ca să folosesc cuvintele poetului William Carlos Williams, obiectivul lucrării de față este redarea imaginii unui gigant – Statele Unite – *pornind de la detalii specifice*¹: în cazul de față, amintirile de călătorie ale unui tată, o geografie a speranței aparținând unui istoric, un deșert de proporții biblice, un ocean care duce către China. Tatăl furnizează inspirația; istoricul, mitul necesar și dezirabil; deșertul, provocarea ce trebuie înfruntată, dar fără de care nu te poți ridica la înălțimea altor provocări; oceanul, drumul spre Catai, adică drumul către obligațiile față de lumea exterioară – și în care are loc disoluția finală a gigantului –, toate acestea decurgând din cucerirea primordială a unui continent.

Tatăl autorului (în stânga)
Din arhiva personală

Cucerirea Munților Stâncoși

DACĂ EU NU VOI PĂSTRA VIE AMINTIREA TATĂLUI MEU,
cine altcineva o va face?

Pe tatăl meu îl chema Philip Alexander Kaplan. S-a născut în Brooklyn, în 1909. Și nu țin minte să fi fost vreodată împăcat cu propria lui viață. O dată, totuși, la Valley Forge, mi-l amintesc senin, printre stejari, arțari și magnolii, înconjurat de pâlcurile de mesteceni și pini; iar a doua oară, printre frasinii și fagii de la Fredericksburg. Când eram mai tânăr nu știam numele acestor copaci, dar am învățat să-i deosebesc mai târziu, în timpul altor pelerinaje la locurile acelea sacre, dar și prin alte ținuturi de pe Coasta de Est, pe care amintirea tatălui meu m-a inspirat să le vizitez. Pentru că, doar în astfel de locuri, departe de tot ce ne era familiar, tatăl meu căpăta substanță, atât pentru mine, cât și pentru sine.

Mi-l aduc aminte cu precădere la Wheatland, în impozanta casă în stil Federal* a lui James Buchanan, din Lancaster, Pennsylvania, ce amintea de plantațiile din sud.

* Stilul Federal a înflorit în perioada ce a urmat constituirii Statelor Unite, între anii 1780 și 1830. Este un stil clasicizant, folosit în arhitectură și pentru obiectele de mobilier, căruia îi corespund în Germania stilul Biedermaier, în Anglia stilul Regency și în Franța stilul Empire (toate notele de subsol marcate cu asterisc aparțin traducătorului).

Acolo, săltându-mi bărbia peste barierele de protecție, isco-deam cu privirea somptuoasele camere de secol nouăspre-zece, cu birourile lor din întunecatul lemn de nuc și alte piese străvechi de mobilier, cu porțelanuri franțuzești, cristaluri strălucitoare și oglinzi aurite. Da, îmi amintesc și un pian imens acolo și multe dulapuri cu cărți, ascunse în umbră, și litografii. Am amintiri vagi cu privire la perioade îndelungate din copilăria mea, dar totul se limpezește până la cel mai mic detaliu când e vorba despre lucrurile care contează. Wheatland, unde președintele Buchanan a locuit, a muncit, și-a avut sediul de campanie pentru alegerile prezidențiale și unde a și murit, a însemnat cu adevărat ceva pentru mine când eram copil. Aveam doar nouă ani, dar tatăl meu mi se adresa, în acele rare momente, ca unui adult, chiar dacă vocea îi era plină de blândețe.

Tata mi-a explicat principalele motive ale eșecului lui Buchanan ca președinte, poate cel mai mare de acest fel din istoria noastră; o poveste desigur simplificată, spusă pe înțelesul unui copil de nouă ani. Mai târziu, aveam să completez, bineînțeles, majoritatea detaliilor lipsă.

Dincolo de multitudinea factorilor din cursa prezidențială cu trei candidați din 1856, James Buchanan nu a devenit întâmplător președinte. Când a preluat prerogativele funcției, în martie 1857, părea că totul decurge în favoarea sa. Fără îndoială, nimeni altcineva din țară nu părea mai potrivit pentru sarcina de a atenua scindarea din ce în ce mai adâncă dintre Nord și Sud, generată de problema sclaviei. Era o figură impunătoare – înalt, cu o avere rezonabilă, se ridicase prin propriile-i puteri și, în afara faptului că era burlac, era un om căruia nu-i mersese rău în viață: fusese membru al Congresului, senator, ambasador în Rusia în timpul președinției lui Andrew Jackson, secretar de stat în timpul mandatului lui James K. Polk și ambasador în Marea Britanie în timpul președinției lui Franklin Pierce. Acționa

cu talent și eficiență, era un om care manevra cu iscusință și stăpânea, în pofida încăpățânării sale, subtila artă a compromisului. Altfel spus, știa pe ce butoane să apese. *Cine altcineva mai avea priceperea politică necesară pentru salvarea Uniunii?* Puțini erau mai ageri decât el. Cu excepția unui singur aspect, după cum se va și dovedi: Buchanan nu avea un punct pe busolă spre care să navigheze în vârtoarea tuturor aranjamentelor pe care a încercat să le stabilească și mai avea o simpatie anume, cu consecințe fatale, pentru Sud. În general era plin de ambiție și metodă, fără să aibă însă o direcție. Și mai mult decât atât, lua lucrurile în sens literal. Avea o viziune limitată asupra Constituției și a națiunii clădite pe ideea de frontieră; nu credea că el și guvernul federal au dreptul să impună anumite condiții statelor din sud. Vedea părți bune atât în atitudinea pro, cât și în cea antisclavie. Cu flerul său juridic, ar fi putut să fie un președinte foarte competent în vremuri obișnuite; dar în cele de răscruce s-a dovedit a fi un dezastru. Țara s-a rupt în două cât el a păstorit-o. „S-a dovedit că nu prea avea, cum să-ți spun, ce-i trebuie“, îi șoptea un tată, la Wheatland, fiului său de nouă ani.

Securitatea mondială în secolul XX și la început de secol XXI a depins în mare măsură de unitatea politică a zonei temperate a Americii de Nord, lucru care aproape că nici nu a existat. Ceea ce știam despre calitățile cu care fusese înzestrat Buchanan și despre lamentabilul său eșec personal ca președinte – cunoștințe dobândite în primul rând de la tatăl meu – mi-a furnizat o adâncă înțelegere a cât de dificil este să iei, în momente de criză, decizii epocale. Această profundă conștientizare în ce-l privește pe Buchanan – ce perspective se deschideau la începuturile administrației sale și cât de rău s-a sfârșit totul – m-a făcut întotdeauna să-mi spun, mai târziu, *Slavă Domnului că l-am avut pe Lincoln*. Ceea ce lui Buchanan îi lipsea, în ultimă instanță,

în pofida realizărilor sale, Lincoln avea din abundență: și anume, caracter.

Eșecul lui Buchanan avea însă o importanță secundară în ochii tatălui meu, în acea zi petrecută la Wheatland; ceea ce era esențial era faptul că Buchanan făcuse, totuși, parte din țesătura profundă a istoriei americane. Era motivul pentru care merita să știi câte ceva despre el. Marii președinți nu pot fi înțeleși separat de ceilalți; președinții mai puțin importanți, care i-au precedat sau le-au succedat, trebuie de asemenea cunoscuți. Într-adevăr, e nevoie să privesc întotdeauna istoria ca pe un întreg, nu putem aprecia binele fără să cunoaștem răul și viceversa. Această observație e adevărată cu precădere în ce privește expansiunea spre vest. Wheatland a făcut ca trecutul Statelor Unite să prindă viață pentru mine.

ÎNTR-UN HOTEL DIN LANCASTER, ÎN TIMPUL ACELEIAȘI excursii, părinții mei mi-au cumpărat o carte cu articole de călătorie despre America, scrise în stilul accesibil al revistei *Reader's Digest*, potrivit, de altfel, cu vârsta mea. Una dintre povestiri era despre o familie care călătorea cu mașina spre vest și se oprise să ia micul dejun la un local, undeva prin Nebraska, în zona Marilor Câmpii (sau a Marelui Deșert American, cum era cunoscut cândva), în anticiparea priverii Munților Stâncoși, spre care se îndreptau. „Trebuie să cucerești Stâncoșii“, le spunea tatăl soției și copiilor – în amintirea mea, pregnantă, dar poate lipsită de acuratețe, a povestirii –, în timp ce conducea de-a lungul întinderii plate a Vestului Mijlociu și a Marilor Câmpii. Sau poate că era „să accepți provocarea Stâncoșilor“. În orice caz, *să cucerești Stâncoșii* e o expresie care îmi stăruie în minte de o viață. Ea rezumă geografia continentală a Americii, continentul a cărui unire a înfăptuit-o Lincoln, dar și semnificația Munților Stâncoși ca element geografic ce nu poate fi

perceput decât traversând mai întâi Coasta de Est, apoi Vestul Mijlociu și Marele Deșert American. Pentru că în felul acesta grandoarea lor, neașteptată și terifiantă, le-a fost revelată coloniștilor și exploratorilor europeni, care nu aveau de unde să știe ce se întinde, cu exactitate, dincolo de orizont.

În timpul copilăriei mele am tânjit mereu să văd munți mai înalți decât Apalașii. Nu am mers niciodată mai departe de statele din est împreună cu ai mei. Părinților mei le lipseau mijloacele, iar Munții Stâncoși erau pur și simplu prea departe, deși tata vorbea adesea despre ei. Expresia *să cucerești Stâncoșii* mi-a dat imboldul de a călători, dorință insuflată de altfel de tatăl meu de când mă știu pe lume.

Mama și tata m-au luat în excursia aceea din Pennsylvania în 1962. Alaska și Hawaii fuseseră admise în Uniune cu puțin timp înainte. Pe atunci, și încă o vreme după aceea, Statele Unite se considerau o națiune continentală, întinzându-se, potrivit cântecului precum și expresiei arhicunoscute, de la mare la marea strălucitoare*. Chiar și în ziua de azi, locuitorii din Alaska se referă la restul țării ca la „cele patruzeci și opt *aflate mai jos*“, adică cele patruzeci și opt de state învecinate, care constituie zona temperată a Americii de Nord. Arizona a fost ultimul stat din „cele patruzeci și opt *aflate mai jos*“, admis în Uniune abia în 1912, ceva mai aproape în timp de acea călătorie prin Pennsylvania, în comparație cu intervalul dintre călătoria respectivă și momentul la care scriu aceste rânduri.

America era o țară diferită pe atunci, mai vastă și mai pustie. Valley Forge nu făcea parte din suburbiile metropolei Philadelphia și nici Fredericksburg nu se afla în apropierea

* În original „From sea to shining sea“, un vers din cântecul patriotic american *America the Beautiful*, consacrat cu acest titlu în 1910, muzica fiind compusă de Samuel E. Ward și versurile aparținându-i lui Katharine Lee Bates.

suburbiilor din Washington, D.C. Mâncarea avea un specific mai accentuat – existau mult mai puține lanțuri de restaurante sau feluri de mâncare de tot soiul, răspândite în locuri special amenajate mai la sud de capitala țării. Oamenii își conduceau mașinile proprii, se urcau în autobuze sau făceau autostopul de-a lungul și de-a latul Americii – cum am făcut și eu în vara anului 1970 – mult mai des decât luau avionul. Sistemul interstatal de autostrăzi era extrem de nou, așa că Autostrada Pennsylvania și New York State Thruway* se constituiau în experiențe exotice, cu popasuri unde se putea lua masa și serviciul era asigurat de chelneri și chelnerițe. Acele autostrăzi magice te puteau duce de pe Coasta Atlanticului chiar până la hotarele Vestului Mijlociu! Coasta de Est era pe atunci, față de acum, o adevărată aventură. Și peste tot era mai puțină îngrămădeală.

Exista totuși și o parte mai întunecată a lucrurilor. Mi-amintesc că am oprit să luăm prânzul la un restaurant numit *Lowery's* în Tappahannock, Virginia. Era în primăvara lui 1964, cu doar câteva luni înainte de promulgarea Legii drepturilor civile, și ne întorceam în nord după ce vizitasem locul bătăliei de la Yorktown. Când am deschis ușa, la intrare era un anunț „Doar pentru albi“. Am băgat de seamă că părinții mei se uitau neliniștiți unul la celălalt, un comportament ce nu putea decât să sperie un băiat de unsprezece ani. Am intrat, am mâncat în tăcere, dar am observat că toată lumea ne privea. Era limpede că nu eram din partea locului și, drept urmare, nu eram bine-veniți.

Excursiile acelea au fost comorile copilăriei mele. Acolo, în miezul rememorării lor, amintirea părinților mei devine

* Pe locul cinci în clasamentul celor mai aglomerate drumuri cu taxă din Statele Unite, New York State Thruway este astăzi un sistem de autostrăzi cu acces limitat din statul New York, principala linie cu taxă măsurând 798 km între New York și Buffalo.